

Στάσις β', 1994

Ταξικός και λαϊκός πολιτισμός

ΤΩΡΑ, ΣΑΡΑΝΤΑ ΟΛΟΚΛΗΡΑ ΧΡΟΝΙΑ μετά τήν εποχή πού περιγράφω, διερωτώμαι μήπως αὐτή ἡ ἐμμονή μου νά παίρνω θέση στά «κοινά» ἀπορρέει ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ σύγχρονος ἐλληνικός πολιτισμός εἶναι περισσότερο ἐθνικός-λαϊκός –φορτώνοντας ἔτσι τούς ἐκπροσώπους του μέ «πολιτικές» εὐθύνες– παρά ταξικός, ὅπως συνέβη στήν Εὐρώπη. Ἐκεῖ, τόσο ἡ φεουδαρχία ὅσο καί ἡ ἀστική τάξη ξέφυγαν ἀπ' τό λαό καί τόν πολιτισμό του. Αὐτονομήθηκαν, ἔφτιαζαν νέες στέρεες κοινωνικές δομές καί σχέσεις, πράγμα πού τίς ἀνάγκασε καί τίς ὀδήγησε σιγά σιγά νά δημιουργήσουν τόν δικό τους πολιτισμό. Ἐφτιαζαν μέσα στίς αὐλές τῶν πριγκίπων τοῦ αἵματος, τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ χρήματος πολιτιστικά κέντρα, πού λειτούργησαν ὡσάν μαγνήτες, ἀφαιρώντας ἀπ' τό λαό κάθε ἀξιόλογη πνευματική-καλλιτεχνική προσωπικότητα ἢ, καλύτερα, κάθε ἀξιόλογη καλλιτεχνική-πνευματική «φύση».

Ἐκεῖ προσφέρονταν ὅλα τά μέσα, καί κυρίως τό πνευματικό περιβάλλον, τό «φυτώριο», ὥστε νά γίνουν ὀλοκληρωμένοι πνευματικοί ἄνθρωποι, στοχαστές, ποιητές, μουσικοί, καλλιτέχνες. Ἀπελευθερωμένες ἀπ' τά δεσμά τῆς «παραγωγῆς», οἱ τάξεις αὐτές διαθέτανε ἄφθονο «ἐλεύθερο χρόνο», ἔτσι πού σιγά σιγά ἀναδείχθηκαν –ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι– σέ ἰδανικούς συνομιλητές-δέκτες τῶν κάθε εἴδους ἰδιοφυῶν-μεγαλοφυῶν, πού τρέζανε ὅπως οἱ χρυσαλίδες πρὸς τό ἐκτυφλωτικό φῶς πού ἐκπέμπανε τά ἀριστοκρατικά πολιτιστικά κέντρα στό μέσον τοῦ καθολικοῦ σκότους πού τύλιγε τούς λαούς.

Στήν Ἑλλάδα δέν εἴχαμε τέτοια φαινόμενα. Μέ ἐξαίρεση τήν ἐνετοκρατούμενη Κρήτη, ὅπου ἄνθησε τό Κρητικό Θέατρο –ἐπειδή ἀκριβῶς οἱ κοινωνικές συνθῆκες ἐπέτρεψαν τή δημιουργία μιᾶς ἐγχώριας τάξης εὐγενῶν, τῶν Κρητένσι, πού διέθεταν ἄφθονο ἐλεύθερο χρόνο–, ὁ ἐλληνικός λαός ἔδειξε ὄχι μόνο μιᾶ πρωτοφανή προσήλωση στή γλῶσσα καί στίς

παραδόσεις του, αλλά και αποκάλυψε ένα μοναδικό συλλογικό ταλέντο, όπως αυτό αποτυπώνεται ειδικά στη δημοτική ποίηση και στο δημοτικό τραγούδι.

Μετά την εθνική απελευθέρωση απ' τον τουρκικό ζυγό, δημιουργήθηκε στά πρότυπα της Ευρώπης ή ελληνική μεγαλοαστική τάξη, που γύρισε την πλάτη της περιφρονητικά προς τον λαϊκό πολιτισμό, στην προσπάθειά της να ενσωματωθεί πολιτιστικά στη Δυτική Ευρώπη. "Όμως τά όποια επιτεύγματα των Ελλήνων πνευματικών ανθρώπων, που έγιναν κάτω απ' την συντριπτική επίδραση των Δυτικοευρωπαίων, δέν πέρασαν στό λαό μέ την έννοια της πραγματικής έκφρασης του υπάρχοντος νεοελληνικού εθνικολαϊκού πολιτισμού. Οί λιγοστές εξαιρέσεις μάλιστα δείχνουν πόσο τό χάσμα ανάμεσα στους «λόγιους» και τή λαϊκή παράδοση αλλά και τή «σύγχρονη» καλλιτεχνική έκφραση υπήρξε βαθύ.

Η ελληνική μεγαλοαστική τάξη δημιούργησε τό μύθο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Έκει όλα τά θαυμαστά πνευματικά επιτεύγματα αντιπροσωπεύουν –σύμφωνα μέ τό μύθο– τούς λαούς της Ευρώπης. Λές και οί άπλοί Γερμανοί, Γάλλοι και Άγγλοι συμμετείχαν στίς πνευματικές διεργασίες, όπως αποτυπώθηκαν στη φιλοσοφία, στην ποίηση, στη μουσική, στό θέατρο, στό χορό... Στην πραγματικότητα, οί λαοί αυτοί ήταν πολύ φτωχότεροι πνευματικά και καλλιτεχνικά –και έπομένως και ψυχικά– από λαούς όπως ο δικός μας, γιατί, όπως είπα, οί ολιγαρχικοί κύκλοι τούς είχαν στερήσει, τούς είχαν πάρει όλες τίς πραγματικά δημιουργικές προσωπικότητες, που τίς βοήθησαν νά καλλιεργήσουν τά ταλέντα τους –για λογαριασμό όμως δικό τους– και νά γίνουν αυτοί που έγιναν...

Άν έμειναν στην ιστορία κι αν πράγματι πρόσφεραν πολλά στόν ανθρώπινο πολιτισμό, ήταν γιατί είχαν δυό μάτια: τό ένα για νά βλέπει αυτούς που παρείχαν τά μέσα για νά έκφραστούν και νά δημιουργήσουν, δηλαδή την άριστοκρατία, και τό άλλο για νά βλέπει τον Θεό... Μ' αυτό τό θεικό χάρισμα μείνανε στην ιστορία. Κι αυτό δέν ήταν άλλο από τίς ρίζες που είχανε μέσα στό λαό και στη λαϊκή παράδοση... Δέν θά πρέπει όμως νά υποτιμήσουμε και τό άλλο («μάτι»), αυτό που τούς ένωνε μέ τούς «συνομιλητές», που βρίσκονταν έκτός του κύκλου της παραγωγής, που διαθέτανε άφθονο έλεύθερο χρόνο, τούς άριστοκράτες, γιατί χάρη σ' αυτούς τούς καλλιεργημένους τό ταλέντο τους πλουτιζόταν συνεχώς μέ καινούργια (λόγια)-«έντεχνα» στοιχειά, προσφέροντας στό περιεχόμενο τίς τεχνικές εκείνες που καταλήγανε στην αποκάλυψη και αποτύπωση της φόρμας.

Οί διάφοροι ἐστὲτ πού προσπαθοῦν νά μιμηθοῦν τούς μεγάλους εἶναι μονόφθαλμοι... Δέν ἔχουν μάτι νά δοῦν τόν Θεό... Τρόφιμοι τῶν σαλο-
νιδῶν, ἀλληλοκοιτάζονται καί ἀλληλοθαυμάζονται μέ τό ἓνα μάτι, πρίν
χαθοῦν στή λήθη τοῦ χρόνου...